

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.237
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри дизайну і теорії
мистецтва Дундяк Ірині Миколаївні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул.
Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонентки, кандидатки мистецтвознавства, доцентки, завідувачки
кафедри графіки Національного технічного університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Мазур Вікторії Павлівни

на дисертацію

Пазинюк Марії Василівни

**«Зображення музичних інструментів і музикантів в українському
малярстві XVI–XVIII століть»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 023
«Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02
«Культура і мистецтво».

Актуальність теми дослідження. Дисертаційну роботу Пазинюк Марії Василівни присвячено комплексному аналізу зображень музичних інструментів і музикантів в українському малярстві XVI–XVIII століть.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю мистецтвознавчого аналізу зображень постатей музикантів та музичних інструментів в українському образотворчому мистецтві. У роботі проаналізовано специфіку відтворення образів виконавців та музичних інструментів в українському малярстві XVI–XVIII століть. Головним критерієм добору джерельної бази слугувала наявність у сюжетній канві творів живопису зображень музикантів та музичних інструментів. Наукова новизна праці полягає в систематизації візуальних пам'яток зазначеного періоду, що дало змогу простежити еволюцію відображення окремих музичних інструментів у церковному й світському живописі, а також розкрити їхні символіко-стилістичні особливості. Вагомим практичним здобутком дисертації є систематизований каталог ілюстрацій, який слугуватиме фундаментальним підґрунтям для подальших наукових розвідок.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота пов'язана з науковим напрямом діяльності кафедри дизайну і теорії мистецтва Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

та є складовою частиною її науково-дослідної роботи «Актуальні питання: культурології теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571). Робота безпосередньо сприяє популяризації культурної спадщини України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій. Висновки дисертації є обґрунтованими й переконливими завдяки джерельній базі та комплексному застосуванню сучасних мистецтвознавчих методів. Робота побудована логічно й послідовно, що свідчить про високий рівень підготовки авторки. Достовірність результатів підтверджується науковими публікаціями та апробацією основних положень дослідження.

Наукова новизна дисертації полягає в комплексному аналізі та систематизації іконографії, стилістики й особливостей зображень постатей музикантів та інструментів в українському малярстві XVI–XVIII століть. Авторка вперше систематизувала відповідний візуальний матеріал, дослідила музичну тему в іконописі, портретному та побутовому жанрах, а також увела до наукового обігу окремі ескізи з «Альбому навчальних малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври» (кужбушки), акцентувавши увагу на зображенні музичних інструментів.

Дослідниця актуалізувала для українського мистецтвознавства європейський контекст музичної теми, проаналізувала символіку музичних мотивів, детально систематизувала образи ангелів-музикантів, а також виділила інтерпретацію образів у народній картині «Козак Мамай» та іконах («Різдво Христове», «Страшний суд»). У дисертації уточнено особливості та специфіку зображення музичних інструментів, що є важливим для міждисциплінарних мистецтвознавчих студій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Рецензована праця Пазинюк Марії Василівни є цілісним, самостійним і завершеним дослідженням, яке повністю відповідає критеріям, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Текст дисертації вирізняється продуманою системою і послідовним викладом матеріалу, глибиною наукового обґрунтування, а також усебічним підходом до виконання сформульованих завдань.

Праця містить вступ, три основні розділи, загальні висновки, список використаних джерел та інформативні візуальні додатки. Такий розподіл матеріалу дає змогу поетапно висвітлити предмет дослідження: від осмислення історіографії та до детального мистецтвознавчого аналізу зображень музикантів і музичних інструментів у живописі.

Перший розділ окреслює понятійний апарат, методологію та джерельну базу дослідження. Авторка детально систематизує наукову літературу та виявляє дослідницькі прогалини у вивченні зображень музичних інструментів в українському мистецтві. Основним інформаційним джерелом її дослідження слугували тематичні візуальні матеріали. Розділ доречно містить матеріал щодо особливостей музичної теми у європейському малярстві.

Другий розділ присвячено аналізу іконопису XVI століття в контексті іконографії зображень музичних інструментів і музикантів. Варто відзначити залучення візуального матеріалу, а також високий рівень його систематизації та

аналізу. Особливо вдалим є мистецтвознавчий аналіз символіки, функцій та композиційної ролі музичних інструментів у живописі. Застосований компаративний аналіз українських пам'яток із європейськими аналогами дав змогу чітко окреслити самобутність національної мистецької традиції.

Зміст третього розділу відіграє ключову роль у реалізації концепції дисертації, оскільки охоплює не лише релігійне малярство XVII–XVIII століть, а й світський живопис, пов'язаний з музичною тематикою. Авторка детально досліджує еволюцію іконографії інструментів та виконавців у образотворчому мистецтві українського бароко, розкриває специфіку композиційних рішень, а також аналізує стильові трансформації та локальні особливості візуальної мови різних мистецьких шкіл. Вагомим науковим здобутком цієї частини роботи є узагальнення значного масиву художніх пам'яток. Це дало змогу дослідниці класифікувати візуальні образи, виявити динаміку їхнього образного тлумачення та довести наявність безпосереднього зв'язку між розвитком музичного мистецтва й зображенням інструментів у малярській традиції. Особливої уваги заслуговує введення до наукового обігу серії ескізів з колекції "Альбоми навчальних малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври (кужбушки)".

Загальна оцінка змісту роботи. Наукові результати дисертації Пазинюк Марії Василівни базуються на правильному визначенні мети і завдань дослідження, уважному сумлінному підході, до наукових публікацій і залученні нових джерел.

Підсумкові узагальнення та висновки, сформульовані в дисертаційній праці, корелюються із результатами проведених досліджень, наочно демонструючи вагомий персональний внесок здобувачки в теоретико-методологічний та фактологічний базис сучасного вітчизняного мистецтвознавства.

Ретельно сформований список використаних джерел і літератури є незаперечним свідченням глибокої аналітичної роботи авторки із залученням як фундаментальних вітчизняних монографічних розвідок, так і актуальних праць зарубіжних науковців. Додатки слугують органічним, обґрунтованим доповненням основного тексту дисертації.

Повнота висвітлення результатів та апробація дослідження також не викликають зауважень, адже ключові теоретичні положення та практичні здобутки дисертації Пазинюк Марії Василівни знайшли відображення в серії одноосібних публікацій. За темою наукового пошуку здобувачка підготувала та опублікувала чотири статті у провідних періодичних виданнях України, які включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»).

Окрім того, важливі аналітичні матеріали оприлюднено в чотирьох збірниках тез доповідей. Практична й теоретична апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася протягом тривалого періоду через активну участь здобувачки у шести міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях. Рівень публікаційної активності та апробації отриманих результатів повністю задовольняє нормативні вимоги й критерії, що висуваються чинним законодавством України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю. **Дані про відсутність порушень академічної доброчесності.** Дисертація є завершеною науковою працею. Аналіз звіту про

подібність за результатами перевірки тексту на наявність запозичень дає змогу зробити висновок, що дослідження Пазинюк Марії Василівни виконане здобувачкою самостійно. Ідеї, результати та тексти інших авторів супроводжуються належними посиланнями на відповідні джерела. Отже, основні наукові результати належать авторці особисто й формують її власні наукові узагальнення та висновки.

Дискусійні положення та зауваження

Даючи загалом позитивну оцінку дисертації, відзначаючи високий рівень її виконання та значний особистий внесок авторки у розвиток українського мистецтвознавства, вважаю за необхідне висловити такі зауваження, побажання та запитання:

1. У підрозділі 1.3 (с. 56) здобувачка доволі стисло обґрунтовує подальший, різнохарактерний аналіз сюжетів із музичною тематикою, зазначаючи: «... *Зупинимося тут на короткому аналізі прикладів, які потім будуть найбільше перегукуватися із візуальним матеріалом нашого дослідження стосовно українського малярства XVI–XVIII століть*». Однак, на нашу думку, у роботі недостатньо висвітлено загальні характеристики сюжетів із музикантами та музичними інструментами в живописі Європи цього періоду й, відповідно, не повністю обґрунтовано вибір конкретних прикладів для аналізу в зазначеному підрозділі.
2. У підрозділі 2.2 (с. 98), де йдеться про елементи світської музичної культури в іконописі (зокрема, на прикладі відомої пам'ятки «Святий Георгій-Змієборець», кінець XV – початок XVI ст. з монастирської церкви святого Юра (Георгія) с. Ступниця Львівської області), слушно процитовано В. Свенціцьку, яка вказує на вплив чеського чи словацького малярства на цю ікону. Однак дисертантка не робить спроби простежити цей вплив і порівняти світські музичні мотиви згаданого твору з подібними зображеннями з Чехії чи Словаччини, що логічно продовжило б науковий дискурс навколо цього відомого образу.
3. Хотілося б почути міркування авторки дисертації щодо ікони «Вознесіння Христа» з відомого іконостаса Спасо-Преображенської церкви с. Великі Сорочинці (1732 р.), яку вона аналізує на с. 125–128. Зокрема, чи могли її автори використовувати як праобраз ангелів-музикантів ескізи з колекції "Альбомів навчальних малюнків іконописної та малярської майстерні Києво-Печерської лаври (кужбушки)"?
4. У контексті перспектив подальшого вивчення теми хотілося б дізнатися, якою мірою вичерпною є запропонована дисертанткою схема аналізу жанрових особливостей світської музичної тематики в живописі XVII–XVIII століть у підрозділі 3.2?
5. Подекуди в тексті роботи трапляються не зовсім точні дефініції (наприклад, для означення змісту сюжету *«Інколи у творах із сюжетом «Притча про блудного сина» музиканти означають дурну компанію, в яку потрапив молодий чоловік.»* на с. 61), а також неузгодженість слів у реченнях. Зокрема, на с. 135 зазначено: *«Стилістика розписів костелів із музичними мотивами має ілюзійністичного характеру»*, тоді як граматично правильно: *«має ілюзійністичний характер»*.

Зазначимо, що дискусійні питання й зауваження, висловлені вище, мають рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Відповідність змісту дисертації спеціальності. Дисертація Пазинюк Марії Василівни за змістом тексту й додатків повністю відповідає предметній галузі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 «Культура і мистецтво». Дослідження актуалізує питання іконографії українського живопису, музичної теми, доповнює систематизацію жанрів українського образотворчого мистецтва, що цілковито відповідає профілю зазначеної спеціальності.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Пазинюк Марії Василівни на тему «Зображення музичних інструментів і музикантів в українському малярстві XVI–XVIII століть» є самостійною, завершеною й актуальною науковою працею, виконаною на високому теоретико-методологічному рівні. Дослідження характеризується науковою новизною, обґрунтованістю результатів, цілісною структурою, комплексним підходом до вирішення поставлених завдань, вагомим практичним значенням та високою якістю наукового викладу.

Основні положення дисертації достатньою мірою апробовані й висвітлені в наукових публікаціях, відповідають визначеній меті та завданням, а сформульовані висновки є достовірними й аргументованими. За своїм змістом, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням дисертація відповідає вимогам, що передбачені в п.29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 року №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 283 від 03.04.2019 року та №502 від 19.05.2023 року, а також п.6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а також вимогам Міністерства освіти і науки України до оформлення дисертацій.

Авторка дисертації Пазинюк Марія Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Опонент:

кандидатка мистецтвознавства,

доцентка, завідувачка кафедри графіки
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Вікторія МАЗУР